

Czarnowski, Stanisław Jan?

"Beiträge zur Kenntnis der Quartärzeit in Mähren", Martin Křiž, Steinitz (Zdanice) 1903 : [recenzja]

Światowit 7, 82-84

1906

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Křiž Martin, dr. „*Beiträge zur Kenntnis der Quartärzeit in Mähren*“. Steinitz (Zdanice), 1903. 8-ka, str. 560 (180 ilustracyj, 1 tablica i 1 chromodruk).

Dr Marcin Krziż, znakomity badacz przeddziejów Morawii, zamieszkały tamże w Zdanicach, gdzie mieszczą się jego bogate zbiory paleontologiczne i archeologiczne, wydał świeżo, pod skromnym napisem: „Przyczynki do poznania Czwartorzędu na Morawie“, duży tom, obejmujący ogromnie obfity i nader pracowicie a gruntownie zebrany materiał naukowy, wszechstronnie oświetlony.

Mnóstwo pięknych rycin, planów, przekrojów i widoków fotodrukowych, obrazujących ustrój geologiczny Morawy i wnętrza jej jaskiń, oraz liczne podobizny wykopalisk—ożywiają to dzieło i czynią je przejrzystym a wielce interesującym. Autor na wstępie nadmienia, że pragnący korzystać z jego klisz mogą je od niego wypożyczać do druku.

Ze względu na bardzo blizki związek, jaki zachodzi między przedziejami Morawii a południowych stron kraju naszego, mianowicie obszarów górnej Odry i Wisły, wszelkie badania i wyjaśnienia rozwoju paletnologicznego w dolinie rzeki Morawy mają dla nas bezpośredni, żywy interes i rzucają duże światło na nasze stosunki przedhistoryczne. Wobec tego dzieło dra Krziża tem większą ma wagę dla nas.

Część I wstępna (str. 3—17) poświęcona jest uwagom ogólnym o czasie i sposobach powstawania lössu.

Część II najobszerniejsza, obejmująca blisko połowę całego dzieła (około 250 stronic), zawiera sprawozdanie z badań „*Wzgórza lössowego Hradisko w Przedmościu pod Przyrowem*“, oraz gruntowne i wszechstronne rozpatrzenie zdobytych tamże spostrzeżeń i zabytków.

Po drobiazgowym opisie wieloletnich olbrzymich robót na gruncie, rozległych głębokich a systematycznych rozkopów pól w kilku posesyach, umyślnie w tym celu zadzierżawionych na słynnem Hradisku w Przedmościu, i uwagach a wnioskach geologicznych—autor rozpatruje również dokładnie zdobyte tamże szczątki paleontologiczne gatunków zwierząt wymarłych: arktycznych, południowych i alpejskich, oraz takich, które żyjąc wśród tamtych, do dziś przetrwały.

Na podstawie tych rozległych fundamentów geologiczno-paleontologicznych śledzi autor krok za krokiem całe rozpostarcie i układ miejscowej warstwy kulturalnej i jej zawartość archeologiczną. Tu następuje dokładny opis analityczny i porównawczy wyrobów i szczątków kostnych ludzkich, z mnóstwem wybornych podobizn fotodrukowych.

Odnalezienie przez autora kości mamuta złamanej, zapelnionej wewnątrz gliną, popiołem, okruchami węgla i okrzeskami krzemienia z war-

stwy kulturowej miejscowej, obala sceptyczną hipotezę Steenstrupa o zaginięciu tamże przez zamarznięcie w ziemi stada mamutów (str. 122).

Część III p. n. „*Jaskinie morawskich wapieni dewońskich i pradziej ich*“ ma równie znaczną objętość (182 str.) i zajmuje bez mała drugą połowę dzieła. Autor obrazuje tu bardzo malowniczo topografię trzech głównych grup jaskiniowych na całym obszarze wapieni dewońskich w stronie północno-wschodniej Berna, a mianowicie grupę jaskiń słupskich, jedownickich i berneńskich *). Następnie rozpatruje budowę geologiczną i namuły jaskiniowe wszystkich grup i najważniejszych pieczar poszczególnie, objaśniając wszystko dokładnymi przekrojami w różnych kierunkach. Dalej rozpatruje zabytki paleontologiczne szczątków kostnych, czyli faunę kopalną owych jaskiń, wogóle i poszczególnie. Wreszcie opisuje najważniejsze zabytki archeologiczne, pozostałe po dawnych mieszkańcach jaskiniowych.

Resztę dzieła zajmują pomniejsze rozdziały, równie ważne a interesujące, opracowane na podstawie krytycznie rozpatrywanych faktów, a mianowicie:

Część IV: „Pojawienie się i ustąpienie człowieka dyluwialnego (paleolitycznego)“ i jego stosunek do fauny ówczesnej.

Cz. V: „Przybycie człowieka aluwialnego (neolitycznego), jego wyroby gliniane, uprawa zbóż, stan kultury na podstawie badań językoznawczych, oraz pogląd na pochodzenie i pierwotną siedzibę Aryów zachodnich i wschodnich.

Cz. VI przedstawia „Podział epoki czwartorzędowej na Morawie“.

W części VII autor rozbiera porównawczo „Materiał osteologiczny“ na podstawie własnych bogatych zbiorów paleontologicznych, podaje wykaz zwierząt w nich reprezentowanych, mówi o determinacji gatunków i trudnościach, jakie ona przedstawia.

Nakoniec części VIII i IX obejmują szczegółowe wykazy ilustracyj, zawartych w całym dziele, i jego treść, ze wskazaniem *tylko trzech* drobnych omyłek w druku, co dowodzi wielce starannej pracy przy wytlóczeniu tak obszernego tomu.

Obok wydanych niedawno także w Zdanicach, w r. 1900—1902, przez dra M. Krziza i Fl. Koudelkę, dwóch dużych tomów, bogato ilustrowanych: „Průvodce do Moravských jeskyni“, oraz dzieła I. L. Čer-

---

*) Aby nie zwiększać znacznych kosztów nakładu dzieła, nie dołączono doń mapy topograficznej owych jaskiń. Bardzo dokładna ich karta, wykonana przez prof. Tramplera, znajduje się w dziele Krausa „Höhlenkunde“ (Wien, 1904) przy str. 235, p. n. „Das Brünner Höhlen-Gebiet“.

vinki: „Morava za praveku“ — rozpatrzone powyżej „Beiträge zur Kenntnis der Quartärzeit in Mähren“ dra Kržiža stanowią nader cenny „przyczynek“ do wyjaśnienia stosunków przeddziejowych ziem zachodniosłowiańskich wogóle i zasługują ze wszech miar na bliższe rozpoznanie.

S. J. Czarnowski.

W sprawie założenia Muzeum Starożytności.

(Dwa wyjątki z protokołów.)

2-e posiedzenie Zarządu T-wa opieki nad zabytkami historycznymi itd., odbyte w dn. 22 listopada 1906 r.

w mieszkaniu p. E. Majewskiego przy ul. Złotej.

1. Posiedzenie zagał Vice-Prezes Z. Gloger, poczem, w myśl punktu 1-go porządku dziennego, zarządził wybór Prezesa T-twa.

2. Jednogłośnie powołany na to stanowisko p. Adam hr. Krasieński przejął kierownictwo obrad i poddał im następny punkt porządku, mianowicie wniosek p. Glogera, dotyczący potrzeby: po 1-e — wyjaśnienia niektórych §§-ów Ustawy i poczynienia w nich pewnych zmian w duchu rozszerzenia działalności T-twa i wprowadzenia jego zadań na tory bardziej naukowej; po 2-e — uproszczenia zbyt długiego i skutkiem tego niedogodnego w użyciu tytułu T-twa.

Wniosek wywołał ożywioną dyskusję. Po wyczerpaniu argumentów za i przeciw, na propozycję p. F. Pułaskiego p. Prezes poddał go pod głosowanie. Aczkolwiek większość głosów (7 przeciwko 5) oświadczyła się przeciw wszelkim zmianom w danej chwili z uwagi na ewentualną ich szkodliwość, postanowiono jednak, uznając w zasadzie pożyteczność wniosku:

Poddać Ustawę szczegółowemu przejrzaniu i uzupełnieniu, oraz znaleźć skróconą formę tytułu T-wa, polecając tę czynność pp. Majewskiemu, Pułaskiemu i Broniewskiemu. Projekt ich, po rozpatrzeniu i przyjęciu na jednym z najbliższych posiedzeń Zarządu, ma zostać przedstawiony do zatwierdzenia Ogólnemu Zgromadzeniu w początkach roku przyszłego.

3. Z dyskusji nad wnioskiem powyższym wyłoniła się sprawa kierunku, w jakim T-two podążać winno w działalności swojej od początku.

P. Majewski w przemówieniu *), obejmującym rzecz wszechstronnie i wyczerpująco, poruszył kwestję punktu 2-go § 3-go, w którym mowa o gromadzeniu zabytków, i wskazywał na *nałość potrzeby wyteżenia sił w celu stworzenia Muzeum*, proponując zebranie nań funduszów nietylko drogą jednania członków, która — zdaniem mówcy — nieprędko doprowadziłaby T-two do celu, lecz także drogą *specyalnej na cel ten ofiarności Członków T-twa*. Wobec skomplikowanych i ciężkich warunków przeżywanej chwili i słabej nadziei osiągnięcia pomyślnych wyników z zewnątrz, p. Majewski zaproponował poddać projekt swój pod rozważę bądź odrazu, bądź na jednym z najbliższych

*) Przemówienie to podajemy niżej in extenso.